

НАРОДНИЙ ЛЮБОМУДР

Серед плеяди славіти країн культури нашого краю перше місце по праву займає ім'я Григорія Сковороди. Його колоритна, неординарна постаць і сьогодні, через двісті з лишком літ, привертає увагу філософів, педагогів, поетів. Він дорогий і зрозумілий для широких народних верств. Суголосні з сьогоднішнім прості, мудрі повчання просвітителя Сковороди: чужність до ближнього, милосердність, віра у всемістність людського розуму, працелюбність, сивийські почиття до рідного краю, матері-природи...

Народився Григорій Савич Сковорода в ізоляційному містечку Чорнуха 1722 року. А от в якому місяці і якого числа, не було відомо аж до 1922 року. Розгадку знашов перекладач Петро Пелех, який відшукав у листі Сковороди до М. І. Коваленського від 22 листопада 1763 року, в якому йшлося, як провів день свого народження Григорій Савич. Це автобіографічна вказівка: «На сьогодні єдиним документом, що засвідчує дату народження Григорія Сковороди — 3 грудня 1722 року. А про його батьків і соціальний стан довідуються із козацького перепису Чернухинської сотні. Луцького полку за 1745 рік, де записано: «Двор Палагея Сковороди, которой сын обретається в певчих». Впадає у вічі й те, що батька названо не поважним ім'ям Сава, а притомним «Савка». Це, на нашу думку, свідчить, що родина належала до незможних козаків.

З малих літ Гриць дивував батьків винятковими здібностями. Мав чудовий голос, знав чимало народних пісень — варто тільки щось раз почути, то вже наспівує. Годинами не відходив від бандуристів і узякно слухав їхні думи. Швидко навчився грати на сопілці. Рідні спочатку відмовляють сина в науку до дячка, а згодом до церковнопарафітальної школи. Серед учнів Григорій виділявся не лише успіхами в навчанні, а й умінням по-дорослому міркувати, ділитися своїми думками спостереженнями. Маючи від природи чудовий голос і неабияку музичну хист, він вже в школі став солістом у церковному хорі. Вчителі школи рідили бачком не заступати галанти хлопця. Отож ті й віддали Григорія до підготовчого класу Київської академії в 1734 році.

Київська академія, заснована видатним українським діячем культури Петром Могилою, на той час була помітним освітнім центром. Сюди на навчання прагнули потрапити не лише з різних куточків України, а й з Петербурга, Москви, Білорусії, Польщі, Молдавії, Румунії, Болгарії, Сербії, Греції. Саме того року, коли Сковорода прийшов в академію, там в академічній бібліотечі трудився Михайло Ломоносов. Здобності Григорія помітили вчителі, керівники учбового закладу. Він майже зразу став солістом академічного хору, лише музику на духовні пісні. А через сім років його як чудового співака, збирають солістом до придворного хору царни Єлизавети. Для його службової кар'єри відкривалися великі можливості, але Григорій Сковороду це ніяк не приваблювало. Навпаки, він тужив за рідним краєм і всією душею равав на Україну. І такою нагодо трапилася. Коли царниця Єлизавета приїхала в Київ, а разом з нею і П хор, він настійно почав просити себе почати залишити його тут для продовження навчання. Григорія дозволили не покидати кафедри, та й не виставили звільнення в чині «приворожного установа» і повернувся в акаде-

мію в клас філософії. Однак і на цей раз не вдалося закінчити курс науки.

Трапилася досить заманлива нагода побувати за кордоном, і Сковорода уклав на п'ять років угоду-контракт, згідно з якою був узятий на посаду півного-установи в склад Токваської комісії, на чолі якої стояв генерал-майор Ф. С. Вишневський. Останній з 1729 року займався заготовкою угодобного царським двором угорського токівського аніа. При пошті генерала був свій хор. Сковорода тут жилось привільно. Він мав можливість познайомитися з життям, побуту, культурою в Німеччині, Словаччині, Польщі; слухати лекції німецьких професорів, вивчати різні філософські течії. Та як не добре було на чужині, але постійно його манули українські простори. По закінченні контракту він по-

тел не сподобався гонористій Томарісі. Поміщення нагримале на Григорія і забажало, щоб той залишив маєток. І знову Сковорода вирушив у дорогу. На цей раз його шлях проліг до Москви. Декий час він прожив у свого друга Олексія Сохи-Каноровського, потім зупинився у Троїцько-Сергіївській лаврі, що поблизу Москви. Гострий розум, всебічна освіченість Григорія Сковороди просто заворушила намісника лаври, колишнього виконання Київської академії Кирила Лихівського. І той настійно просив його, щоб залишився у лаврі викладачем монастирського училища. Знову перед ним відкривалися славі і достаток, та Сковорода відмовився, бо дуже затужив за рідними полями, садами, українським простим людям. Тож невипадково в 1735 році він повертається у Переяс-

Але попрацював він лише один рік, бо вже на квітні ухвалив епіскоп почав умовляти Сковороду до чернецтва, що відкривало б йому дорогу до високого духовенства. Зрозумівши, що від пропозиції епіскопа йому не ухилитись, філософ приймає рішення залишити колегіум. Поселяється в мальовничому селі Старці, що знаходиться на околиці Білгороді. Тут він прожив до весни 1762 року. Ще будучи в Харкові, Сковорода познайомився з учнем колегіуму Михайлом Коваленським. Це знайомство переросло у міцну, на все життя дружбу. Учитель допомагав своєму вихованцю вивчати мову, літературу, філософію. А в 1764 році вони разом їздили до Києва, де духовенство знову умовляло Сковороду встати стовпом церкви. Цю пропозицію він відкинув, як і всі попередні, во-

Щі симпатичні дітвата — учениці Кременчуцького СПТУ № 5, яке готує працівників для підприємств легкої промисловості. Їх спільне захоплення — народні мелодії.

— Третій рік в училищі організовано колектив тріої музики, — розповідає художній керівник ансамблю В. М. Скляр. — Сумніва було немало, а вже тріої музики — то «чоловіча» справа. Але дітвата розвідали сумніви і вертається у рідні Чорнухи, у заступник плакучих верб. Сковорода тоді ішов 28-й рік. Але домівка його була порожньою. Батьки так не дочекались свого ачелюго сина. А єдиний брат чудись подався шукати кращої долі і його слід наважиди загубився. Попрощавшись з дорогими могилами, Григорій Сковорода взяв у руки ціпок, а на плечі горбину пішов у рідного села у широкій світ. Шлях-дороги привели його в Переяславський колегіум. Тут йому доручають читати курс поетики. Навісний він трактат «Розсудження о поезиі і руководства к искусству оной» вірши не сподобався епіскопу Никодиму Євровицькому. Сковорода визнаний был и училища Переяславського не о честию. Тоді він робить останню спробу закінчити Київську академію. В 1751 році Григорій відновлює навчання в чотирьохрічному богословському класі. Та провчившись йому судилося лише два роки, так і залишився на все життя студентом Богословський Інституту. Навесні 1753 року митрополит Тимофій Шербатський як найкращого студента академії послав Сковороду домашнім учителем в село Катери до свого друга поміщика Стелана Томари навчати його сина Василя. Але швидко дивний учи-

чим глибше вони опановують музичну грамоту, тим веселіше, мелодійніше звучать інструменти...

На фото: учениці училища — Тетяна Кондратенко, Оліга Грисюк, Катерина Мусан, Ірина Аксьоміна, Наталія Шалуха, Тетяна Гулізіна та художній керівник Володимир Скляр.

Фото В. МАРТИНЕНКА.

лаві, де на нього, з нетерпінням чекав Стелан Томара. Вибачивши за свою дружину, він наполегливо умовляв, щоб Григорій Сковорода продовжив виховання сина Василя... Саме в цей період, на початку свого виховання, Сковорода сам прагнув пізнати оточуючий світ. Тепер свій вільний час він проводить в поліз. І гаят, спав не більше чотирьох годин на добу, був вегетаріанцем: в лише овочі, молоко, сир, але й то тільки раз на день, по заході сонця. Однак завжди був у чудовому настрої, веселим, привітним, чужини до людей, за що його поважали й любили. В ці роки Сковорода створив збірку «Сад божественних пісень». Це святаврий поетичний щоденник, в якому знайшли відображення життєві події, роздуми, ліричні настрої автора. Більшість віршів проймає народною простістю, музичністю. Саме таким є твір «Гей, поля, поля зелені!».

Із серпня 1759 року починається нова сторінка в творчості Григорія Савича Сковороди, коли Білгородський епіскоп заветі студенту богословської науки Григорію Сковороду быть учителем дитинки в Харківському колегіумі в числі других наставників вишшадше из Киевской академіи.

уючи пам'ять талановитого вчителя і вірного друга, написав «Життя Григорія Сковороди», донісши до нас цінні відомості про народного любомудра. Тоді ж Григорій Савич побував у знайомих у Курску, а звідти швидко повернувся на Україну. Останню зустріч він зробив у селі Пан-Іванівка, в маєтку А. І. Коваленського. Востане посидів під улюбленим своїм багатівником дубом. А 29 жовтня (9 листопада за новим стилем) 1794 року його не стало. Поблизу цього зеленого велетня і мальовничого ставка він і був похований. На могильному камені викарбувані його слова: «Світ довів мене, та не спіймав».

У цьому селі до двохсотріччя з дня народження Григорія Савича був заснований музей. В трьох його кімнатах розгорнута експозиція, яка дозволяє глядачам життєвий і творчий шлях великого поета, філософа, педагога, народного мудреця. В 1923 році село Пан-Іванівка Золоніського району Харківської області переименовано в Сковородинівку. В 1972 році садиба — заповідник розширена до 22 гектарів. До музею Сковороди тепер увійшли стов, садок, парк. Поруч з могильною встановлена скульптура величного просвітителя, виконана Іваном Кавалерією.

У Чорнухах теж не забувають свого славіного сина. Напередодні 250-річчя з дня народження Григорія Сковороди з допомогою архітектора В. Тертичного та Ю. Чернова була відновлена садиба його батьків: хата, де він народився, стодала, копадязь. Тоді ж було відкрито пам'ятник Г. С. Сковороді. А поруч завжди відкриті для відвідувачів двір музею, де його пращаники з любов'ю розповідають вам про коломитну постаць мислителя, який поділила по собі пам'ятний слід, навіки прославив Подільський край. Колись Чорнухи відходили до Лохвицького повіту, тому лохвицькі поведувляють Сковороду своїм земляком. У відповідності з лівніським планом монументально пропаганди, ще в 1922 році на честь 200-річчя з дня народження Григорія Сковороди в Лохвиці був відкритий йому пам'ятник. Скульптор І. Кавалерією виконав відтворив образ мандрівного мудреця в хвилюючому відпочинку в дорозі; з горобом через плече і сопілкою в руках. Фігура мандрівного мислителя встановлена на невисокому чотирьохгранному гранітному постаменті, який вимальовується в доволі широкому просторі на вулиці Шевченка. На постаменті — завжди живе квітіння.

А як Потебня українці не поміть свого славіного земляка! Пам'ятники Григорію Сковороді, на жаль, у місті немає. У листопаді 1994 року сповнилося двісті років з дня смерті філософа-педагога, учителя, Мистецького скульптора змелі, б створити монумент. Не лише зони: — всі полтавці. Адже не варто забувати, що ще до революції жителі міста, виступи, проводили збори-кошти на створення пам'ятника Івану Петровичу Котляревському, Михайлу Васильовичу Гоголю.

А який ім'я Сковороди носить вулиця та по вулиці міста. І взагалі, до 200-річчя з дня смерті Григорія Савича Сковороди треба підготувати про благоустрій цієї вулиці, зокрема, ремонт будинку, в якому провів останні роки життя видатний ученик М. В. Остроградський. Здається, добре було б на приміщенні сільськогосподарського інституту, бо саме від нього починається вулиця, встановити спеціальну дошку, як якій написати короткі відомості про нашого славіного земляка — Григорія Сковороду.

І. НАЛИВАЧКО, вранець, член Спілки журналістів СРСР.